

A sportoló közösségek

Kovács Klára

Bevezető¹

A következő alfejezetben a sportolás nevelésszociológiai kérdéseit járjuk körül. A sportolás társadalom- és neveléstudományi összefüggéseinek vizsgálata azért is fontos, mert jelentősége túlmutat azon, hogy elengedhetetlen az egészség megőrzése és fejlesztése érdekében. Összekapcsolódik más társadalmi alrendszerekkel, s hatással van a társadalom egészére (Földesiné Szabó et al. 2010). A legismertebb összefüggés az egészséggel ismert, hiszen számtalan kutatás igazolja a rendszeres sportolás nélkülözhetetlen jelentőségét a fizikai egészség vonatkozásában, pozitív hatása van a lelki, mentális és szociális, illetve szubjektív jóllétre. Hozzájárul az izmok és csontok egészségéhez, illetve bizonyos betegségek megelőzéséhez (cardio-vaskularis megbetegedések, II-es típusú diabétesz, túlsúly, csontritkulás stb.), fejleszti az izomerőt, állóképességet, önbizalmat, csökkenti a stresszt és a depressziót (Apor 2009; 2011; Fox et al. 2007; Borbély & Müller 2008; Müller & Bácsné 2018). Fontos gazdasági tényező: a versenysport nemcsak külön iparágat képvisel a gazdasági szereplők és a média összefonódásával, a szabadidősportnak, illetve annak hiányának, tehát az inaktív életmódnak komoly nemzetgazdasági terhei vannak (Ács et al. 2011; Gabnai et al. 2019). A politikai alrendszert vizsgálva számtalan történelmi esemény igazolta, hogy a világpolitika, illetve a politika vezetők miként használták az (él)sportot nemzetük felsőbbrendűségének, illetve különböző radikális ideológiák (kommunizmus, nemzetszocializmus, fasizmus) létjogosultságának igazolására (Földesiné Szabó et al. 2010; Kovács 2018). Témánk szempontjából a legfontosabb kérdés, hogy miként kapcsolódnak egymáshoz a sport, a nevelés és a társadalom. A sport és nevelés összefüggéseit, a sport pedagógiai vonatkozásait a sportpedagógia vizsgálja, legfontosabb kérdésköre, hogy mire és miként nevel a sportolás (Bíróné 2004; Bíró 2017). A sport – nevelés – társadalom összefüggéseinek vizsgálatkor arra keressük a választ, hogy milyen társadalmi és szocializációs tényezők játszanak szerepet a sportolásban, illetve mire szocializál a sportolás, ami az egyéni és közösségi élet egyéb területein is érvényesülhet. A következő fejezetben ezeket a kérdésköröket vizsgáljuk meg elméleti koncepciók és kutatási eredmények bemutatásával.

I. 1. Sport és társadalmi egyenlőtlenségek

Az oktatásban lévő társadalmi egyenlőtlenségek mellett Pierre Bourdieu a sportban lévőket is vizsgálta tőke- és habituselmélete vonatkozásában. Bourdieu (1991) szerint az, hogy ki milyen formában tölti szabadidejét, s ezen belül mennyit és mit sportol, nagyban függ a társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciótól. Ez a pozíció pedig nagyban függ a birtokolt tőkék mennyiségétől. A tőke nem más, mint gazdasági, társadalmi és kulturális erőforrások összessége és kölcsönhatása, melyeket az egyén a társadalmi státusz, illetve hatalom megszerzéséért szerez a társadalmi viszonyrendszerben kialakult kapcsolatok és interakciók révén (Wiltshire et al. 2016).

---

¹ A fejezet az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült (2016–2019).

Merőben más ízléssel rendelkeznek a felső osztálybeliek és a munkásosztály tagjai, s ez nemcsak az anyagi források eltérő mértékével magyarázható. A szabadidő-eltöltési szokásokat leginkább az adott társadalmi osztály habitusa határozza meg. A habitus a diszpozíciók rendszere, melyek (többnyire tudattalanul) befolyásolják az egyén gondolatait, értékeit, magatartását és a dolgok értelmezését, nem más, mint bizonyos formájú (kulturális, gazdasági, társadalmi vagy szimbolikus) és mennyiségű tőke szerzése. A habitus osztályspecifikus, mivel ugyanazon osztályon belül az egyének általában ugyanazokkal a helyzetekkel, lehetőségekkel és szükségletekkel találkoznak, ugyanolyan tapasztalatokat szereznek, de egy osztályon belül is különbözőségeket lehet felfedezni az életmód (szabadidős tevékenységek, fogyasztás, értékvilág stb.) alapján, ami tulajdonképpen a habitust mutatja. Bourdieu (1984) szerint az életmód nem más, mint a habitus szisztematikus produktuma, ami szoros kapcsolatban van – sőt, akár átfedésben – a kulturális tőkével. A sporthabitus elsajátítása során tulajdonképpen a kulturális tőke egy speciális formájának megszerzéséről beszélhetünk, melyet sporttőkének nevezhetünk. A sporttőke nemcsak speciális tudást és képességeket jelent, amik szükségesek az adott sportban való részvételhez (pl. egy sportág szabályainak vagy technikájának ismerete), hanem ennek szocio-kulturális aspektusai is vannak (sportos emberek networkje, egy sportklub szocio-kulturális kontextusának ismerete). Egy speciális mezőnek tekinthető, ami tartalmazza a benne résztvevők saját habitusának kombinációját, a tőke speciális mennyiségét és kompozícióját, s mindez bizonyos magatartásformákban ölt testet. A habitus társadalmi kontextusát a mező formálja. Nem más, mint a társadalmi kapcsolatok objektív hálózata, ahol az egyének versengenek egymással az erőforrásokért és a pozícióért. A tőkét használják eszközként ebben a versengésben. Ezért van az, hogy bizonyos sportklubokban az egyének azért vesznek részt, mert úgy érzik ez az ő helyük, míg mások azt mondják ugyanerre a sportklubra, hogy ez nem olyan embereknek való, mint mi (Bourdieu 1984; Kitchin & Howe 2013; Pot et al. 2016; Stuij 2015). Hasonló kép rajzolódott ki Wiltshire és munkatársai (2019) kutatásában, ahol az elit iskolába járó diákok elmondták, hogy bár nagyon szeretnek focizni, azonban az iskolában erre nincs lehetőségük, mivel ez nem eléggé „sznob” (posh) sport az iskola nivójához. Az alacsony társadalmi státuszú gyerekek hajlamosabbak úgy érezni, hogy bizonyos divatos, egészségizmushoz tartozó mozgásformák, amik kifejezetten az egészségmegőrzést, fejlesztést célozzák meg, nem olyan embereknek való, mint ők, így az e társadalmi csoportba tartozó emberek nem fognak és nem tudnak élni ilyen módon, ezáltal a fizikai aktivitás e területe által (is) újratermelődnek egyenlőtlenségek az egészségi állapotra vonatkozóan (Wiltshire et al. 2019).

A sport példájánál maradván egy sportliga saját szabályai és törvényszerűségei alakítják az abban érdekeltet (rajongók, játékosok, edzők, vezetők, menedzserek, média, szponzorok) közötti kapcsolatokat, ezek a kapcsolatok határozzák meg a liga struktúráját, s ez a network jelenti a mezőt. A tőke – mértékétől függően – lehetőséget biztosít az érdekeltet számára különböző stratégiák alkalmazását. Annak a résztvevőnek, akiknek nagyobb tőkéje van, nagyobb lehetősége van a saját stratégiáját implementálni, mint annak, akinek kevesebb, így nagyobb esélye van jobb pozíció betöltésére, s ennek eredményeként e mezőn belüli domináns pozíció elfogadtatására (Kitchin & Howe 2013).

Bourdieu szerint a szabadidős és a sportolási szokásokat leginkább három tényező befolyásolja: maga a szabad idő mennyisége (amely a gazdasági tőke egy átalakult formája: a nagyobb

gazdasági tőke több szabad idővel jár együtt), a gazdasági tőke és a kulturális tőke. Attól függően, hogy melyik osztály milyen arányban van ezek birtokában, változnak a szabadidő-eltöltési és sportolási szokások. Ezen túlmenően a habitus nemcsak a szabadidő-eltöltési formákat befolyásolja, hanem egyben a társadalmi osztályok megkülönböztető jegye is, azaz meghatározza és erősíti az identitást. Például a felső osztályok ízlését nagyban jellemzik az olyan exkluzív tevékenységek, mint a vitorlázás, a golfozás, míg tipikusan középosztályi tevékenységek a klasszikus csapatjátékok (kosárlabda, kézilabda), ugyanakkor a testépítés, a birkózás és az ökölvívás jellemzően a munkásosztály körében a legelterjedtebb. Természetesen mindig vannak kivételek, nem lehet azt mondani, hogy bizonyos tevékenységeket csak kimondottan egy társadalmi réteg végez (Bourdieu 1991).

A sporttevékenység nemcsak kulturális, hanem szimbolikus vagy társadalmi tőke felhalmozódást is jelenthet. Ugyanakkor a gazdasági és kulturális tőke hiánya nemcsak a sportból való kirekesztődést eredményezheti, hanem alacsonyabb társadalmi tőkéhez is vezet. A sportoló közösségekbe való belépés hozzájárul új kapcsolatok kialakításához, így a társadalmi tőke növekedéséhez. Abban az esetben, ha ez a közösség túl zárt, akkor viszont bizonyos társadalmi csoportok marginalizálódhatnak (Kitchin & Howe 2013). Sportoló interjúalanyok beszámoltak, hogy a sport révén lehetőségük volt kapcsolatokra szert tenni, s az, hogy ők sportolók, büszkévé és (el)ismertté tette őket a kortársak körében, függetlenül attól, hogy volt-e bármilyen sporteredményük (Pot et al. 2016). Coleman (1961) is felhívja a figyelmet arra, hogy az iskolai sporttevékenységben résztvevők nagy népszerűségnek örvendenek az iskolatársak és a tanárok körében, eredményeik büszkeséggel töltik el az egész iskolát, így szoros kapcsolatok alakulnak ki a kortársakkal, tanárokkal, ami hozzájárul a jobb tanulmányi eredményekhez is a társadalmi tőke növekedése által.

I. 2. A társadalmi háttér hatása a sportolásra

A társadalmi kirekesztődés a társadalom egészében, így a sportban is összekapcsolódik az (alacsony) szocio-ökonómiai státusszal és szegénységgel, munkanélküliséggel, alacsony iskolázottsággal, ezáltal hozzájárul a hátrányos társadalmi rétegek mozgásszegény életmódjának kialakulásához és fennmaradásához. Tágabb értelemben a társadalmi kirekesztődés a sportban sokkal több csoportot felölel, s rávilágít az előbb említett csoportokon kívül többek között a nem, a kor, a lakóhely, a fogyatékoság mentén elkülönülő, s hátrányban lévő csoportok sportolásának problémáira, kizárására a rendszeres fizikai aktivitás végzéséből. Hazánkban tendencia, hogy kb. a népesség egyharmada tud sportolni rendszeresen, s kétharmadra jellemző a sportból való kirekesztődés. Ráadásul egyre erőteljesebb polarizáció figyelhető meg (csökkenő közép- és növekvő alsó osztállyal), ami egyre nehezebbé teszi az emberek hozzáférést a sporthoz, mindez pedig sürgető intézményesített és szervezett beavatkozást igényel (Gál 2014; Dóczy 2014). Maga a sportolás is egyre drágább lett: számos, hátrányos helyzetű társadalmi réteg teljesen ki van zárva a sportolási lehetőségekből. Emellett úgy tűnik, hogy az emberek elvesztették érdeklődésüket a sport iránt (Perényi 2010; Müller et al. 2019).

A Magyar Ifjúság 2012-es adatfelvételének adatai szerint mintegy hat százalékkal csökkent 2004, és három százalékkal 2008 óta a kötelező testnevelés órán kívül sportoló fiatalok aránya (összesen a 15–29 évesek 35 százaléka nyilatkozott úgy, hogy sportol), 2016-ban is hasonló

arányban válaszoltak igennel (36%). Csökkent a sportoló lányok aránya is (34 százalékról 27 százalékra), 2016-ban pedig 30%, ami továbbra is felhívja a figyelmet a nők sajátos sportolási problémáira. A sportolás tekintetében előnyben vannak (tipikus sportolóknak számítanak) a 15–19 éves, megyeszékhelyen élő fiúk, így a kor, a kisebb településtípusú lakóhely és a nem (ha lányról van szó) csökkenti a sportolási esélyeket (Bauer et al. 2017).

A kutatás eredményei szerint a társadalmi helyzet (főként a nem, az iskolai végzettség, a gazdasági helyzet, a lakóhely településtípusa, a tanulói státusz) erősen befolyásolja azt, hogy egy fiatal sportol-e vagy sem. A diplomások, az egyedülállók, a gondok nélkül élők és a magukat a legmagasabb társadalmi státuszba sorolók körében találjuk a legtöbb sportoló fiatalot (Perényi 2011; Bauer et al. 2017; Ádám et al. 2018).

Kevésbé egyértelmű a család vagy éppen a szülők szocio-ökonómiai státuszának hatása arra, hogy egy fiatal sportol-e vagy sem. A szakirodalomban található példát arra, hogy nem befolyásolja a család társadalmi–gazdasági helyzete a gyerek sportolását (Sallis et al. 1996; Stuij 2015; Pot et al. 2016). Holland általános iskolásokat vizsgálva Stuij (2013) azt találta, hogy a magasabb társadalmi státuszú gyerekek nagyobb valószínűséggel vesznek részt szervezett, iskolán kívüli klubformájú sporttevékenységben, míg az alacsonyabb státuszú gyerekek gyakrabban végeznek nem szervezett, úgynevezett outdoor tevékenységeket a lakóhelyük közelében lévő utcákon, parkokban a kortársakkal, szomszéd gyerekekkel, ez pedig a bourdieu-i habituselméletet igazolja (Stuij 2013).

Hazánkban a témával foglalkozó kutatások a társadalmi státusz fontos befolyásoló erővel bírt a sportolásra. Egy dél-alföldi fiatalok sportolási szokásait vizsgáló kutatásban a szerzők „J” alakú görbével ábrázolták az önbesorolásos társadalmi státusz és a fizikai aktivitás között fennálló kapcsolatot: az alsó osztályba tartozók gyakrabban sportolnak, mint az alsó–közép osztályba tartozó fiatalok, majd pedig a társadalmi státusz növekedésével növekszik a fizikai aktivitás mértéke is. Továbbá az eredmények azt mutatták, hogy azok a nagyobb városokban élő fiatalok, akiknek az apja vállalkozó, illetve anyja magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, többet sportolnak (Keresztes & Pikó 2006; Pikó & Keresztes 2007).

Korábbi kutatásunkban nyíregyházi fiatalok sportolási szokásait vizsgálva azt az eredményt kaptuk, hogy a korábbi országos ifjúságkutatásokkal és regionális hallgatói, középiskolás vizsgálatokkal (vö. Perényi 2011; 2013; Kovács 2013; Fintor 2014; 2015) összehangban a sportolás még mindig jellemzően maszkulin tevékenység: a férfiak 62,5, a nők 47,4%-a sportol. A kor haladtával csökken a sportoló fiatalok aránya: a legfiatalabbak körében igen magas, 74,2% ez az arány, az iskola befejezése azonban egy erőteljes törésvonalat jelent, hisz mintegy 30%-kal kevesebb sportoló fiatal van a 19–24 évesek között, a következő korcsoportban viszont már csak két százalékkal csökken az arány. Az anyagi és a társadalmi státusznak is fontos befolyásoló ereje van a fiatalok sportolásában: a legjobb anyagi és társadalmi helyzetben lévők között található meg a legtöbb sportoló fiatalot, s ezek csökkenésével a sportolók aránya is csökken. (Kovács 2016).

Korábbi, hallgatók körében végzett kutatásunk eredménye azt mutatta, hogy a magyarországi, partiumi és erdélyi, vajdasági, illetve felvidéki hallgatók között egyaránt alacsony a rendszeresen sportoló hallgatók aránya, mindenütt a vizsgált régióban átlagosan alig heti

rendszerességgel végeznek testedzést a diákok. Ez pedig komoly problémát vetít előre, amelynek megoldásában fontos szerep jut a felsőoktatási intézményeknek. Tovább erősíti az egyetemek/főiskolák felelősségvállalását az a tény, hogy eredményeink szerint az intézmények által nyújtott sportolási lehetőségek, programok, képzések képesek nivellálni a kulturális és településtípus szerinti hátrányból fakadó egyenlőtlenségeket, de ehhez szükséges az is, hogy a hallgatók elégedettek legyenek ezekkel a lehetőségekkel. Ha a sportolást meghatározó társadalmi és individuális tényezőket egy modellben vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy erőteljes nemek közötti és anyagi helyzetben mutatkozó egyenlőtlenségeket tapasztalhatunk Magyarországon, Romániában (itt a leginkább) és Ukrajnában is. A sportolás férfidominanciája és anyagi lehetőségekhez való erőteljes kapcsolódása ezekben a térségekben érvényesül a leginkább, azonban ha beemeljük a magyarító modellbe a szubjektív választáson alapuló attitűdökhöz, életmódhoz kapcsolódó elemeket, akkor a nem hatása eltűnik, a szubjektív anyagi, társadalmi helyzet pedig csak a kárpátaljai mintában érvényesül. Ugyanakkor a legnagyobb befolyásoló erővel a sportolás egészségmegőrzéséhez, s a magyar minta esetében a győzelem, versenyzés fontosságához kapcsolódó attitűd bír: minél fontosabbak ezek az egyének számára, annál inkább motiváltabbak a rendszeres testedzés végzésére (Kovács 2019a).

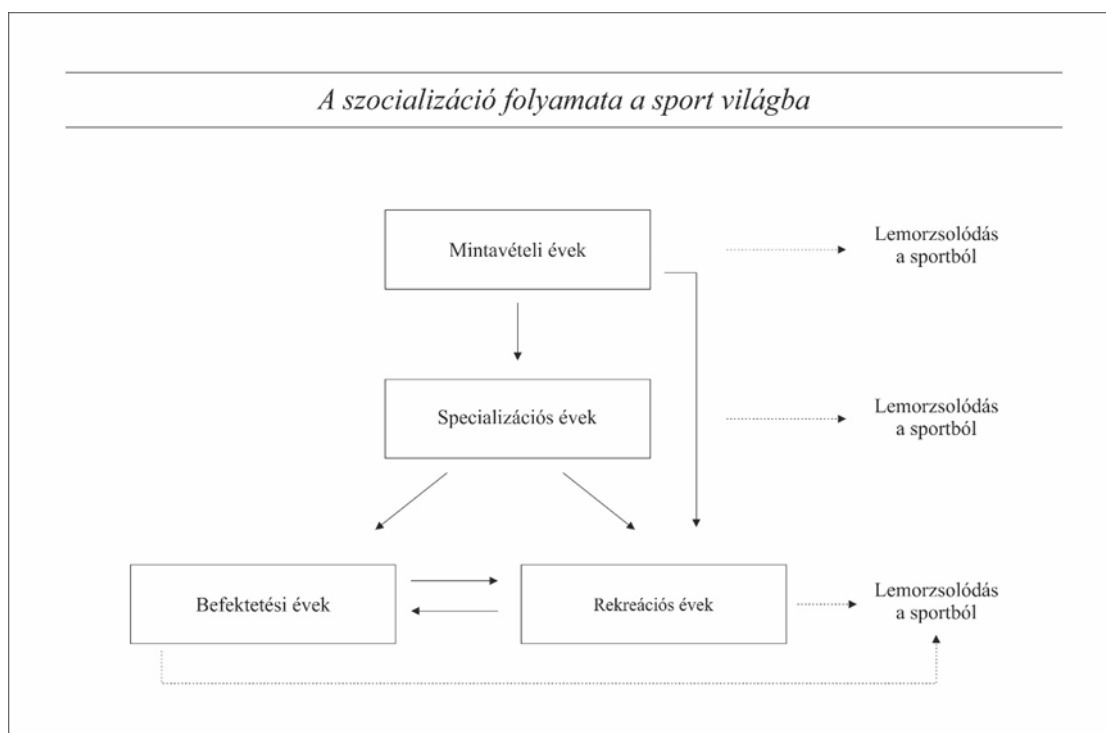
II. 1. A sportszocializáció folyamata

A szocializáció alatt olyan élethosszig tartó tanulási folyamatot értünk, amely során az egyén megtanulja az adott társadalom, környezet értékeit, normáit, magatartás-mintáit, képességeket és készségeket szerez ahhoz, hogy be tudjon illeszkedni a kisebb-nagyobb közösségekbe (legyen az a család, az iskola, egy munkahely, vagy maga a társadalom) (Kozma 2001). A sportolás során is olyan készségeket, képességeket, értékeket, szabályokat tanulhatunk, amelyeket az élet más területein (például a tanulásban, munkában, családdal történő együttlétkor) hasznosítani tudunk (ezzel foglalkozunk a következő alfejezetben). A sport nemcsak egy hatékony és fontos eszköz a fizikai és motorikus képességek fejlesztésére, hanem mint rekreációs, szabadidős tevékenység jótékony hatással bír a társas kapcsolatokra is, hatékony eszköznél bizonyul az új környezethez való adaptáció során, pl. amikor a hallgatók megkezdik életük egy új szakaszát (Bíró 2017). A sportszocializáció nem más, mint a rendszeres sportolásra történő nevelés, amelyben elsődlegesen a családtagok vesznek részt, majd pedig az iskola, a kortársak, továbbá az egyén számára meghatározó személyek, illetve a média. Ennek folyamán az egyén megtanulja a sportolás jelentőségét, a lehetőségeket, a mozgásokat, a viselkedési és magatartási mintákat. Ha a sportolás élete fontos részét képezi, akkor ezt gyermekei és családtagjai felé is közvetíteni tudja majd. Ilyenformán a sport visszatükrözi a makrostruktúrában megtalálható értékeket, normákat, magatartásszabályokat (Rétsági 2015; Földesiné Szabó et al. 2010).

Snyder és Spreitzer (1981) szerint a sportolás és a szocializáció kapcsolatát két irány jellemzi: az egyik a szocializáció a sport sajátos világába, a másik pedig a szocializáció a sportolás révén. Az előbbire irányuló kutatások azt vizsgálják, hogy milyen fizikai, mentális, társas-társadalmi tényezők befolyásolják a részvételt valamely sporttevékenységben (ebben és az előző fejezetben ezt a megközelítést vizsgáljuk meg közelebbről), az utóbbi pedig a sportolással járó következményeket és velejárókat vizsgálja mind az egyén, mind a társadalom szintjén (mint például a sportolás hatását a tanulmányi eredményességre, mely kérdéskörrel később

foglalkozunk). A sport világába irányuló szocializációs folyamatok olyan értékek elsajátítását jelentik, mint az önmeghatározás, céltudatosság, sportszerűség, versenyzés vagy a kemény munka értékelése. Ugyanakkor ez a szocializáció nem mindig ilyen pozitív irányú: a sportolás nem feltétlenül növeli az önbizalmat, a vezetői képességek fejlődését és a társas kapcsolatokat sem javítja minden esetben. Több tényező is hat a sportolás mellett, hisz a szocializáció többdimenziós folyamat, amelyben szerepet játszanak a kortárs csoportok, a nem sporthoz kapcsolódó tevékenységek vagy éppen a média (Frei & Eitzen 1991).

A szocializáció folyamatát a sport világba Co^{te} és Hay (2002 idézi MacPhail et al. 2003) az alábbi ábrával szemléltette. Elméletük szerint a folyamatnak három fázisa van: mintavétel, specializáció és befektetés. Mindhárom lépésnek háromféle kimenete lehet: 1. átlépés a következő szakaszba, 2. lemorzsolódás a sportból, 3. rekreációs céllal, informálisan végzett, nem versenyszerű hobbisportolás. A mintavételi szakaszban a gyerekek fő motivációja az örömszerzés és a mozgás élvezete, a szabad játék, kevésbé a kemény edzés vagy gyakorlás. A specializációs szakaszban csökken az egyes sportolási formák száma, s megszületik a döntés, hogy mely sportágat szeretné komolyabban, nagyobb energia-ráfordítással űzni az egyén. A befektetés fázisában a sportoló már csak egy tevékenységre összpontosít és elkötelezett az intenzív edzések, illetve a versenyen elért sikerek iránt. A mintavételi fázisban az elsődleges motiváció az örömszerzés, míg a specializáció szakaszában az örömet már sokkal inkább a versenyek és a teljesítmény okozta izgalom nyújtja. A túl korai sportszocializáció, vagy azon belül, ha túl korán kényszerítenek egy gyereket a következő fázisba, akkor az kiegészítéshez vezethet (MacPhail et al. 2003).

1. ábra. A fiatalok szocializációja a sportba. Forrás: Cote, Hay 2002 idézi MacPhail et al. 2003

A társas tényezők szerepét a sportolásban több oldalról is megközelíthetjük. Egyrészt erősítheti a meglévő kapcsolatokat. Ilyen például, ha valaki azért kezd el sportolni, mert egy hozzá közel

álló személy meggyőzi arról, hogy együtt sportoljanak. Nem fontos, hogy ez szervezett formában történjen, csak az, hogy együtt végezzék az erőnlét és egészségi állapot javítása/fenntartása érdekében, vagy csak a közös tevékenység okozta öröm miatt.

Más esetben azonban az adott sportolói közösségben alakulhatnak ki különböző informális kapcsolatok: ha mindig ugyanazok az emberek ugyanott, ugyanabban az időben találkoznak, akkor előbb–utóbb megismerik egymást, és szimpatikusak, vagy éppen kevésbé szimpatikusak lesznek egymásnak. Ezek az egyének közben más csoportokhoz is tartozhatnak; különbözhetnek, vagy éppen hasonlíthatnak egymásra többek között társadalmi státuszukat, iskolai végzettségüket, foglalkozásukat, életmódjukat tekintve. Egy dolog azonban közös bennük: a sportolás ugyanazon formáját választották, s ez a közös vonás kiindulópontja lehet a kapcsolatok kialakulásának. A közösen végzett tevékenységnek köszönhetően olyan ismeretségek, barátságok vagy éppen párkapcsolatok jöhetnek létre, amelyek egy életre szólhatnak. Az első tapasztalatok és közösségi élmények a sporttal, testneveléssel kapcsolatban meghatározzák az egész életen át tartó sportolást vagy nem sportolást. Ezért fontos, hogy az első élmények pozitívak legyenek, s értékékként jelenjen meg a sport az egyén életében. Így alakulhat ki az életen át tartó sportolás (az életen át tartó tanuláshoz hasonlóan). Ezek a tapasztalatok akár felülírhatják az egyén neméből, szocio-kulturális és szocio-demográfiai háttéréből származó előnyöket vagy éppen hátrányokat (Kirk 2005). Ezen a ponton kapcsolódik a sportszocializáció Bourdieu tőkeelméletéhez, hiszen a fentiek igazolják a sportközösséghez tartozás társadalmi-tőke-növelő szerepét.

A sportszocializáció, tehát az élethosszig tartó sportolásra történő nevelés, a sport értékeinek elsajátítása leginkább akkor lehet sikeres folyamat, ha minél korábbi életkorban következik be. Bourdieu elméletében kitér arra is, hogy magát a sportszocializációt is erősen befolyásolja a család, illetve annak networkjének szocio-kulturális és gazdasági kontextusa. Nem véletlen, hogy az alacsonyabb társadalmi státuszú családok kisebb arányban vesznek részt a sportolásban, de ebben nemcsak az anyagi körülmények és a sportolási lehetőségek korlátozott volta játszik szerepet, hanem az egyént körülvevő szűkebb környezet (család, barátok, kortársak, iskola) habitusa (l. első fejezet) (Bourdieu 1984; Stuij 2015; Pot et al. 2016).

Bourdieu elméletéből kiindulva Bernstein egy nagyon hasznos elméleti keretet alkotott a sportszocializáció folyamatának megértésére. Megkülönböztette az oktatási, a szabályozó, az imaginatív és az interperszonális kontextust, melyben a sportszocializáció zajlik. Az oktatási kontextusban az adott sportág végzéséhez szükséges technikai készségeket tanuljuk meg. A szabályozó kontextusban a társadalmi interakciók és kapcsolatokkal összefüggésben lévő (morális) tudást sajátítjuk el. Az imaginatív kontextusban szerzünk tapasztalatokat a megtanultakkal kapcsolatban, míg az interperszonális kontextusban értékeket és érzelmeket sajátítunk el az adott sportágra vonatkozóan. Bernstein elmélete segít megmagyarázni a sporthabitus mikro és makroszintje közötti interakciót. Az elmélet szerint tulajdonképpen a sporttőke technikai aspektusai az oktatási kontextus, míg szocio-kulturális aspektusok a szabályozó és interperszonális kontextus során szerezhetőek meg (Bernstein 1974 idézi Pot et al. 2016).

II. 2. Sportszocializációs ágensek

A család, barátok, osztálytársak, csoporttársak, oktatók/középiskolai tanárok sportolása olyan minták, példák lehetnek, amelyet az egyén a szociális tanulás során követhet. Így e minták vizsgálata a szociális tanulás elméletéből kiindulva is érdekes lehet. Bandura szociális tanulás elmélete (1989) szerint azok a környezeti, társas körülmények, melyek körülveszik az egyént, meghatározzák az egyén későbbi életútját, döntéseit. A szocializáció folyamatában résztvevő személyek (például családtagok, barátok, kortársak, iskolatársak stb.) viselkedési mintái befolyásolják az egyén későbbi viselkedését, attitűdjeit is. De az ilyen körülmények közé tartoznak bizonyos események („találkozások”) is, amelyek egy életre meghatározhatják az egyén véleményét, hozzáállását, életszemléletét. Hogy mire milyen esemény fog hatni életre szólóan, ez természetesen az egyéntől és körülményeitől függ, bizonyos személyes tulajdonságok, s főként az egyén társadalmi hovatartozása és miliője ellensúlyozhatják az életesemény hatását. Bandura a szociális tanulás elméletét továbbgondolta, s megalkotta a szociális kognitív elméletét. Lényege, hogy az egyéneket nem csupán a belső késztetéseik vezérlik, ugyanakkor nem is kizárólag a külső körülmények befolyásolják (köztük a család, a barátok vagy más személyek); ezek közreműködő tényezőkként funkcionálnak, amelyek hozzájárulnak az egyén motivációihoz, viselkedéséhez és fejlődéséhez.

Mint ismeretes, az elsődleges szocializációs közeg a család: a gyerek a szülőktől vagy egyéb rokonoktól látott viselkedésformákat, magatartásmintákat utánzással sajátítja el. Azokban a családokban, ahol a szülők, a tágabb rokonság körében kedvelt tevékenység a sportolás, gyakori beszédtema, s a sportot különböző formákban „fogyasztják” (sportesemények látogatása, közvetítések nézése) – ahol tehát Bourdieu elméletéhez kapcsolódva sportos habitus jellemzi a családot –, egyértelműen előnyös közeg alakul ki a gyermek testmozgás iránti pozitív attitűdjének kialakításához. Tény, hogy a család társadalmi–gazdasági helyzete meghatározza, hogy a sport iránti érdeklődés végül milyen sportág választásához vezet, de ettől függetlenül az érdeklődés kialakulásában és fenntartásában a családnak, később pedig az oktatási intézményeknek, kortárs csoportoknak és a médiának (Földesiné Szabó et al. 2010), valamint az élsportolóknak és kormányzati kampányoknak, programoknak is jelentős szerep jut (Pot et al. 2016).

Kutatási eredmények igazolják, hogy ha a szülők sportos környezetet biztosítanak a gyerekük számára otthon, akkor ez alakítja a gyerek sportmotivációját. Amikor egy anya sporteszközöket visz be az otthonukba, ez növeli a gyerek sportkompetenciáit és értékvélekedéseit, ezáltal az anya ugyanis a sportolás képességére és fontosságára vonatkozó üzenetet közvetít a gyerek felé. Ugyanakkor meglehet, hogy a hatás fordított irányú: az anya mintegy válaszként hoz sporteszközöket, mert látja gyermeke érdeklődését és kompetenciáit a sportban. Az azonban biztos, hogy az anya bátorítása mindenképpen pozitív hatással van a gyermek sporttevékenységére (Fredricks & Eccles 2005). Soos és munkatársai (2019) közép-kelet-európai fiatalokat vizsgálva szintén igazolták a barátok és család észlelt támogatásának pozitív hatását a szabadidős tevékenységként végzett fizikai aktivitás autonóm motivációjára vonatkozóan.

Pikó és Keresztes (2007) megerősítették, hogy a szülők jelenleg is aktív, illetve korábbi sportolása, valamint a testvér, a barát, az osztálytársak és a párjuk sportolása szignifikánsan

befolyásolja a megkérdezettek sportaktivitását. A fizikailag aktív személyek közül leginkább a kortársak: a barátok és az osztálytársak játszanak szerepet. Ők gyakorolják a legnagyobb hatást a fiatalok sportolására. Korábbi magyar-román határ menti régióban végzett hallgatói kutatásunk eredményeként igazolni tudtuk a társas tényezők befolyásoló szerepét a sportolási szokásokra más társadalmi tényezők hatása mellett. A versenysportoló közé kerülés esélyét szignifikánsan növeli, ha egy hallgatónak a testvére, legjobb barátja/barátai és legalább egy középiskolai tanára is sportol(t), míg a szabadidő-sportolóvá válást valószínűsíti szintén a legjobb barát, illetve a hallgató párjának sporttevékenysége. Az egyetemi oktató(k) sportolása, legalább is, ha ismer az egyén ilyen oktatót, hozzájárul a legalább alkalomszerűen végzett testedzéshez (Kovács 2015b).

Mind a lányok, mind a fiúk számára egyaránt fontos az anya és az apa támogatása ahhoz, hogy kellőképpen motiválva érezzék magukat a sportolásra a sport folytatására kudarc esetén. Azonban látnunk kell, hogy a szülői támogatás nem minden esetben lehet pozitív hatással a gyerek sportolására, sportteljesítményére: a túlzott elvárások és nyomás komoly pszichikai gátat és frusztrációt okozhatnak (Leff & Hoyle 1995). Ezért a szülőknek meg kell tanulniuk azt a viselkedésformát, magatartásmintát, amellyel maximálni tudják gyerekeik sport iránti motivációját, örömet és teljesítményét, meg kell találniuk azt a határt, ameddig még nem tesznek túl nagy terhet gyerekeikre, nem fogalmazznak meg túl nagy elvárásokat velük szemben.

Az alacsonyabb társadalmi státuszú családok gyerekei kisebb valószínűséggel vesznek részt sporttevékenységben (Stuij 2015; Wiltshire et al. 2019), így azok vizsgálata, ahol a gyerek(ek) sportol(nak) fontos lehet célzott programok kidolgozásához (Pot et al. 2016). Mind alsó, mind felső tagozatban legalább olyan fontos szerepe van a szülőknek a gyerekek sportolásában, támogatásában, mint a magasabb társadalmi státuszú családok gyerekei életében, melynek háttérében a szülők, esetlegesen más távolabbi családtag (pl. nagyszülők, nagybácsi) elköteleződése, korábbi sportmúltja áll. A szülők megismertetik a gyerekeket a sportolás fontosságával, élményeivel, értékeivel, elviszik őket a megfelelő helyszínre, támogatják őket, szurkolnak nekik az edzésen és versenyeken, s ez mutatja a szülők sporthoz kapcsolódó habitusát. A regulatív kontextust mutatja az, ahogy a szülők bevezetik gyerekeiket a sport világába, míg az interperszonális a szülők értékrendszere, véleménye s tudása gyerekeik sportrésztvételéről. Nagy hatással vannak a gyerekek sporttökéjének társadalmi aspektusának alakításban: tudásuk és értékeik a sportról, a bizalmi kapcsolat a sportklubbal, edzővel, az ott lévő személyekkel és támogatásuk a sport iránti elköteleződésben. Az imaginatív kontextusbeli különbséget mutatja a különböző társadalmi státusú gyerekek esetében, hogy az alacsony szocio-kulturális háttérű gyerekek kisebb valószínűséggel tudnak részt venni különböző sportklubokban, így lehetőségeik sokkal inkább beszűkültek a tapasztalat (így pl. kapcsolati tőke) szerzésre, s többnyire a lakókörnyezetük utcáira, parkjaira korlátozódik, viszont a magas társadalmi státuszúaké ebből a szempontból még inkább szűkebb, mivel rájuk ezek az outdoor tevékenységek kevésbé jellemzők, így csak a sportklubban szereznek tapasztalatokat. Ezekben a sportklubokban azonban a légkört jelentősen meghatározza a résztvevők habitusa, pl. egy teniszklubban, ahol rendszerint magas társadalmi státuszúak járnak össze, s az alacsonyabbak nem mennek, mert úgy érzik, hogy „ők nem odavalók”. Ily módon sajátítják el a sporthabitust a különböző társadalmi státuszú gyerekek, melyek akár örök életükre megmarad, ami kitermeli a (sport) tőke gyakorlatát egy speciális (sport) mezőben (Stuj 2013; Pot et al. 2016).

A pedagógusok szerepe kétségtelen a következő generáció testi–lelki egészségnevelésében, egészséges életmódra való nevelésében pozitív egészség–magatartáshoz kapcsolódó órai környezet kialakításával, melyben elengedhetetlen szerepe van a mozgás megszerettetésének, és a rendszeres testmozgás iránti igény felkeltésének, illetve szabadidős tevékenység fontosságának tudatosításában. Ugyanakkor egy nemzetközi vizsgálat azt igazolta, hogy Közép-Kelet-Európában és Nagy-Britannia bizonyos részein a túl szigorú tantervet követő testnevelés órák negatív hatással vannak a diákok önmeghatározott vagy autonóm motivációjára (Nagy 2010; Hamar et al. 2015; Soos et al. 2019).

Mind a serdülőkorban, mind pedig a fiatal felnőtt egyre nagyobb szerep jut a kortársaknak mint referenciacsoportnak (Pikó 2010; Pusztai 2011). A kortársak hozzájárulnak a fizikai aktivitás élvezetéhez, a közösen átélt öröm, a teljesítmény, a társaság elismerése és az önbecsülés támogatása által. A sportolás környezetében létrejövő és a már meglévő barátságok percepciója pozitív hatást fejt ki a serdülők különböző fizikai mozgásformák (sport, játék) iránti vonzódására, s a döntő lépés megtételére a sport irányába, esetlegesen a sportolás következő szintjére való lépésre (MacPhail et al. 2003), vagy éppen a sportolásból, adott sportból vagy klubból való kilépésre. A legfontosabb tényező a közös sportolás közben átélt öröm, élmények jelentik, ezek hiánya kilépésre ösztönözhet, ily módon a kortársak, sporttársak alakítják a (sport) habitust is (Pot et al. 2016).

Nem fontos feltétlenül a kortársaknak is sportolniuk ahhoz, hogy motiválni tudjanak másokat. Néha az is elegendő, ha elfogadják, hogy egy társuk sportol, s ha kellőképpen tudják érzékeltetni a barátok azt, hogy támogatják társuk sportolását. Ha egy sportoló a sport (eredmények) által kitüntetett figyelmet kap a kortársak körében, ez is fontos motiváló erőként hathat a sportolásra és ennek folytatására (Ullrich-French & Smith 2009).

II. 3. Mire szocializál a sport: sportolás és eredményesség összefüggései

A nevelésszociológia egyik legfontosabb kérésköre, hogy milyen tényezők befolyásolják a tanulmányi teljesítményt, így a sportolás nevelésszociológiai aspektusában is központi kérdés a sportolási formák hatásának vizsgálata az eredményesség különböző dimenzióira. Az összefüggéseket kétféleképpen közelíthetjük meg: egyrészt milyen tényezők hatására kezd el valaki sportolni (l. előző fejezetek), másrészt milyen hatása van a sportolásnak a tanulmányi és nem tanulmányi eredményességre (Eitle & Eitle 2002). Az eredmények nem konzisztensek a sportolás és az eredményesség közötti kapcsolat tekintetében (főként a középiskola felső tagozatán és a felsőoktatásban tanulók esetében): egyes vizsgálatok a sportolás pozitív (Hartman 2008; Field et al. 2001; Castelli et al. 2007), mások pedig a negatív (Cooper 2016; Maloney & McCormick 1993) hatására hívják fel a figyelmet, míg vannak olyan kutatások, amelyek nem találtak összefüggést e két változó között (Fisher et al. 1996; Melnick et al. 1992).

Az eredmények értelmezéséhez először azt kell megnéznünk, hogy mit tanulunk a sportolás által, mire szocializál a sport.

A fejlődési modell elmélet szerint a sport fejleszti a személyiséget azáltal, hogy megtanít a kemény munka tiszteletére, a kitartásra, fejleszt számos kognitív képességet, növeli az önbizalmat, versenyszellemet, felelősséget, a mentális szívósságot, fejleszti a szociális képességeket, készségeket, kialakít pozitív szokásokat, értékeket, normákat ad át, növeli az

iskolai részvételt, és segíti a tanulók jobb teljesítményét az élet más területén is, ezzel hozzájárulva tanulmányi eredményességükhöz is (Broh, 2002; Marchant et al., 2009; Miller et al., 2005). A nagyobb fizikai aktivitás, testedzés hatására az általános iskolások tanulmányi eredményei javultak (magasabb pontszámot értek el az általános standardizált teszteken, matematikai és olvasási feladatokban) (Castelli et al. 2007; Field et al. 2001). Középiskolás versenysportoló lányok körében a sportolás segített kontrollálni a viselkedést (így hozzájárult a káros magatartások kerüléséhez, mint például a drogfogyasztás), meg tudták fogalmazni céljaikat a jövőjükkel illetően, s segített elérni e célokat (Perry–Burney & Takyi 2002). Ezen túlmenően indirekt hatásként hozzájárul a szociális kötelékek megerősödéséhez a tanulók, a szülők és az iskola között, hozzájárul a szociális integrációhoz, a más csoportokkal való együttműködéshez, toleranciához (Artinger et al. 2006), s mindezek pozitív hatással vannak az eredményességre.

Korábbi, a magyar-román határ menti régió hallgatói körében végzett vizsgálatunkban is igazolódott a sportolási szokások pozitív hatása a tanulmányi eredményességre. Egy komplex eredményességmutatót hoztunk létre, amelyben helyet kapott a tanulmányi elköteleződés, önbizalom, kitartás, extrakurrikuláris tevékenységek, vizsgálhatékonyság, órákra való készültség mennyisége a kar más hallgatóihoz viszonyítva, továbbtanulási hajlandóság és munkához való hozzáállás. Két dimenzió kivételével a verseny- és szabadidő-sportolók érték el a legjobb eredményeket, az összmutatóban pedig a versenyszerűen sportolók, jól mutatva, hogy a rendszeres, versenyszintű sportolás mellett is kiválóan tudnak teljesíteni a sportolók egyetemi tanulmányaikban. Kitartóak, jó a szervezőképességük, jövőorientáltak, keményen tudnak dolgozni és helyt tudnak állni a tanulásban és a sportban is. A szabadidő-sportolók tartják be leginkább az akadémiai normákat, látják legértelmesebbnek a tanulást, a legmagasabb az órákra és vizsgákra való készültség intenzitása (Kovács 2015b).

Coleman (1961) szerint az olyan extrakurrikuláris tevékenységek, mint a sport hozzájárulnak a sportoló fiatalok elfogadásához, s szerepeik, tekintélyük megerősítéséhez társaik körében, illetve a sport népszerűségének köszönhetően szorosabb kapcsolatba kerülnek tanáraikkal, szüleikkel. Így növekszik társadalmi tőkájük, s ez pozitívan hat tanulmányi eredményességükre is. Ugyanakkor ha a sportolásra fordított idő a tanulmányi programok rovására megy, akkor ez egy ún. zéró összegű helyzetet teremt. Ugyanis a sport és az ehhez hasonló extrakurrikuláris tevékenységek időt és energiát vesznek el a tanulástól (Eitle & Eitle 2002; Miller et al. 2005).

Azok a kutatási eredmények, amelyekben a szerzők nem találtak szignifikáns összefüggést a sportolás és az akadémiai eredményesség között, megerősítik Coleman társadalmi tőke elméletét, ami azonban másként érvényesül a középiskolában, mint a felsőoktatás rendszerében. Míg a középiskolások körében a sportolók nagy tekintélynek örvendenek, és mind a diákok, mind a tanárok elismeréssel tekintenek sporteredményeikre, illetve népszerűségüknek köszönhetően számos kapcsolatra, nagyobb társadalmi tőkére tesznek szert az iskola világán belül és kívül is, addig a felsőoktatásban a versenysportoló hallgatók kapcsolatai inkább a sportoló közösségeikre korlátozódnak. Ez elhatárolja őket más közösségektől csökkentve társadalmi tőkájüket és az intézményi integrációt, beágyazottságot (Kovács K. E. 2018; Pascarella & Terenzini 2005; Pusztai 2011; 2015; Tinto 1975; Kovács 2019b), ami negatívan befolyásolja tanulmányi eredményességüket, és a lemorzsolódás nagyobb kockázatával jár. Egy

sokatmondó kifejezés is született e jelenségre: „a néma sportoló” (dumb jock) (Bowen & Levin 2003). Mivel a „néma sportolók” idejük többségét sporttársaikkal töltik, nagyobb valószínűséggel szegregálják magukat a nem sportolóktól. Először gyakrabban kimaradnak, később már maguk is inkább kerülnek a csoporttársakkal való közös munkát, beszélgetést, így kisebb valószínűséggel alakítanak ki tartalmas kapcsolatokat nem sportoló társaikkal, oktatókkal, melyek gazdagíthatnák az intellektuális tapasztalataikat, kevésbé vonódnak be az órai munkába, s hajlamosabbak másodlagosnak tekinteni, esetlegesen teljesen elutasítani a tanulmányi kötelezettségeiket, háttérbe szorítani hallgatói státuszukat a sporttevékenység mellett (Watt & Moore 2001).

A sportolás negatív vagy semleges hatásának további oka a társadalmi háttértényezők (úgy mint szocio-ökonómiai státusz, családi szerepek, kor, otthoni környezet), vagy éppen pszichoszociális változók befolyásoló ereje az eredményességi mutatókra (Donnelly et al. 2016). Ehhez kapcsolódóan kutatási eredmények azt bizonyítják, hogy sok tehetséges, de hátrányos helyzetű sportoló (például az afroamerikaiak), aki talán épp kiemelkedő sporttevékenységének köszönhetően, sportösztöndíjjal tanul és sportol az adott egyetemen/főiskolán, hátrányos helyzetéből kifolyólag rosszabbul teljesít tanulmányai során (sokszor már a középiskolában is) (Eitle & Eitle 2002; Eitzen & Purdy 1986; Kovács K. E. 2019; Maloney & McCormick 1993; Melnick et al. 1992; Upthegrove et al. 1999). Emellett szerepet játszhatnak még a módszertani különbségek, mérőeszközök különbözősége, a közvetítő tényezők kontrollja vagy annak hiánya (Donnelly et al. 2016).

Összefoglalás

Ebben a fejezetben a sportolás nevelésszociológiai aspektusait mutattuk be. Ismertettük, hogy milyen társadalmi tényezők miként befolyásolják a sporttevékenység végzését. Ehhez Bourdieu tőke és- habituselméletét használtuk fel a sportra vonatkozóan, illetve empirikus eredményekkel támasztottuk alá az elmélet érvényességét. Ezután a sportszocializáció kétirányú folyamatát mutattuk be, melynek keretében először a sportra történő szocializációt ismertettük összekapcsolva ezt a habituselmélettel, illetve a szocializációs ágensek szerepével. A fejezet utolsó része a sport révén történő szocializációval foglalkozik, melynek keretében rávilágítottunk arra, hogy mire nevel a sportolás, s hogyan befolyásolja a tanulmányi eredményességet.

Hivatkozott irodalom

- Apor P. (2009). Fizikai edzés a cukorbetegség megelőzésében és kezelésében. *Orvosi Hetilap*, 150(13), 579–587.
- Apor P. (2011). A cardiovascularis kockázat kapcsolata a fizikai aktivitással és a fittséggel. *Orvosi Hetilap*, 152(3), 107–113.
- Artinger, L., Clapham, L., Hunt, C., Meigs, M., Milord, N., Sampson, B., & Forrester, S. A. (2006). The social benefits of intramural sports. *Naspa Journal*, 43(1), 69–86.
- Ács, P., Hécz, R., Paár, D., & Stocker, M. (2011). A fittség (m) értéke. A fizikai inaktivitás nemzetgazdasági terhei Magyarországon. *Közgazdasági szemle*, 58(7-8), 689-708.

Ádám Sz., Susánszky É., & Székely A. (2018). Egészség- és rizikómagatartás alakulása a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében. In Székely L. (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Magyar Ifjúság Kutatás 2016 (pp. 231–268). Budapest: Kutatópont.

Bauer B., Pillók P., Ruff T., Szabó A., Szanyi F. E., & Székely L. (2017). *Magyar Ifjúság 2016*. Forrás:

http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/atoms/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web_0.pdf Utolsó látogatás: 2019. 09. 04.

Bandura, A. (1989). Social Cognitive Theory. In Vasta, R. (ed.): *Annuals of child development*. Vol. 6. *Six theories of child development* (pp. 1–60). Greenwich: JAI Press.

Bíró M. (2018). Bevezetés a sportpedagógiába. In Münnich Á. (szerk.): *Fejezetek a Sportpszichodiagnosztika és Tanácsadás témaköreiből*. Debrecen: Debreceni Egyetem, Pszichológia Intézet. Forrás: http://psycho.unideb.hu/sport/fejezetek/bm_sportpedagogia_book/. Utolsó látogatás: 2020. 01. 12.

Bíróné Nagy E. (2004). *Sportpedagógia*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó.

Borbély A., & Müller A. (2008). *A testi–lelki harmónia összefüggései és módszertana*. Valóság–Térkép–6. PEM tanulmányok. Budapest: A Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület.

Bourdieu, P. (1984). *A social critique of the judgement of taste*. Ford. R. Nice. Londres, Routledge.

Bourdieu, P. (1991). Sport and Social Class. In Mukerji, C. & Schudson, M. (eds.): *Rethinking Popular Culture. Contemporary Perspectives in Cultural Studies* (pp. 357–397). Los Angeles, London: Berkely, University of California Press.

Bowen, W. G., & Levin, S. A. (2003). *Reclaiming the Game. College Sports and Educational Values*. Princeton – Oxford: Princeton University Press.

Broh, B. A. (2002). Linking Extracurricular Programming to Academic Achievement: Who Benefits and Why? *Sociology of Education*, 75(1), 69–95.

Castelli, D. M., Hillman, C. H., Buck, S. M., & Erwin, H. E. (2007). Physical fitness and academic achievement in third- and fifth-grade students. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(2), 239–252.

Coleman, J. S. (1961). *The Adolescent Society*. New York: The Free Press.

Donnelly, J. E., Hillman, C. H., Castelli, D., Etnier, J. L., Lee, S., Tomporowski, P., ... & Szabo-Reed, A. N. (2016). Physical activity, fitness, cognitive function, and academic achievement in children: a systematic review. *Medicine and science in sports and exercise*, 48(6), 1197–1222.

Dóczi T. (2014). Sport és hátrányos helyzet. In Dr. Gál A., Dr. Dóczi T., & Sáringerné Dr. Szilárd Zs. (szerk.): *Társadalmi befogadás a sportban és a sport által (szociális inklúzió)* (pp. 37–92). Budapest: Magyar Sportmenedzsment Társaság, Magyar Sporttudományi Társaság.

Eitle, McNulty, T., & Eitle, D. J. (2002). Race, Cultural Capital, and the Educational Effects of Participation in Sports. *Sociology of Education*, 75(2), 123–146.

Eitzen, S. D., & Purdy, D. A. (1986). The Academic Preparation and Achievement of Black and White Collegiate Athletes. *Journal of Sport & Social Issues*, 10(1), 15–29.

- Field, T., Diego, M., & Sanders, C. E. (2001). Exercise is Positively Related to Adolescents' relationships and Academics. *Adolescence*, 36(141), 105–105.
- Fintor G. (2014). A sportolást befolyásoló tényezők általános iskolásoknál. *Educatio*, 2, 205–311.
- Fintor G. J. (2015). Everyday Physical Activity of Students in Nyíregyháza. *Practice and Theory in Systems of Education*, 10(2), 115–130.
- Fisher, M., Juszczak, L., & Friedman, S. B. (1996). Sports participation in an urban high school: academic and psychologic correlates. *Journal of Adolescence Health*, 18(5), 329–34.
- Földesiné Szabó Gy., Gál A., & Dóczy T. (2010). *Sportszociológia*. Budapest: Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar
- Fredricks, J. A., & Eccles, J. S. (2005). Family socialization, gender, and sport motivation and involvement. *Journal of sport and Exercise Psychology*, 27(1), 3–31.
- Gabnai, Z., Müller A., Bács Z, & Bácsné Bába É. (2019). A fizikai inaktivitás nemzetgazdasági terhei. *Egészségfejlesztés*, 60(1), 20-30.
- Gál A. (2014). A nők sportjának jellegzetességei. In Dr. Gál A, Dr. Dóczy T., & Sáringerné Dr. Szilárd Zs (szerk.): *Társadalmi befogadás a sportban és a sport által (szociális inklúzió)* (pp. 7–36). Budapest: Magyar Sportmenedzsment Társaság, Magyar Sporttudományi Társaság.
- Hamar P., Karsai I., & Soós I. (2015). A testnevelést oktatók véleménye a testnevelés tantárgy és a testnevelők helyzetéről. In Borbély A., Hamar P., & Kotányi M. (szerk.): *Színes sporttudomány* (pp. 185–192). Debrecen: Debreceni Campus Nonprofit Közhasznú Kft.
- Hartmann, D. (2008). High school sports participation and educational attainment: Recognizing, assessing, and utilizing the relationship. *Report to the LA84 Foundation*.
- Keresztes, N., & Piko, B. (2006). A dél-alföldi régió ifjúságának fizikai aktivitását meghatározó szociodemográfiai változók. *Hungarian Review of Sport Science*, 7(1), 7–12.
- Kirk, D. (2005). Physical education, youth sport and lifelong participation: the importance of early learning experiences. *European Physical Education Review*, 11(3), 239–255.
- Kitchin, P. J., & Howe, P. D. (2013). How can the social theory of Pierre Bourdieu assist sport management research? *Sport management review*, 16(2), 123–134.
- Kovács K. (2013). Bourdieu, Hradil és Bandura elméleteinek vizsgálata a sportra vonatkozóan. A társadalmi, környezeti és egyéni tényezők hatása a partiumi régió hallgatóinak sportolására. *Társadalomkutatás*, (2), 175–193.
- Kovács K. (2015a). *A sportolás mint támogató faktor a felsőoktatásban*. Oktatókutatók könyvtára 2. Debrecen: CHERD–H. (ISBN: 978–963–473–810–7)
- Kovács K. (2015b). A sportolási szokások és a tanulmányi eredményesség egy határmenti régió hallgatóinak körében. *Educatio*, 24(2), 130–138.
- Kovács K. (2016). Szabadidő-eltöltés és sportolás a nyíregyházi fiatalok körében. *Acta Medicinæ et Sociologica*, 7 (20–21), 112–130.
- Kovács K. (2018). Bevezetés a sportszociológiába. In Münnich Ákos (szerk.): *Fejezetek a Sport-pszichodiagnosztika és Tanácsadás témaköreiből*. Debrecen: Debreceni Egyetem, Pszichológia Intézet

- Kovacs, K. (2019a). Socio–Cultural Characteristics of Sport Activity among Students in Central and Eastern Europe: Comparative empirical analysis. *Journal of Physical Education and Sport*, 19(1), 669–676. DOI:10.7752/jpes.2019.01096
- Kovács K. (2019b). Tanulmányaikban (is) kitartóbbak a sportolók? *Educatio*, 28(1), 174–182. DOI: 10.1556/2063.28.2019.1.14
- Kovács K. E. (2018). The relationship between health–awareness and academic achievement on a national representative sample. *Hungarian Educational Research Journal*, 8(4), 108–111.
- Kovács K. E. (2019). Sportiskolában és hagyományos köznevelési intézményekben tanuló diákok tanulmányi és nem tanulmányi eredményessége. In Endsődy O. (szerk.): *HERA Évkönyvek: A Magyar Nevelés– és Oktatáskutatók Egyesületének évkönyvsorozata VI.* (pp. 424–439). Budapest: HERA
- Leff, S. S., & Hoyle, R. H. (1995). Young athletes' perceptions of parental support and pressure. *Journal of Youth and Adolescence*, 24(2), 187–203.
- Macphail, A., Gorely, T., & Kirk, D. (2003). Young people's socialisation into sport: A case study of an athletics club. *Sport, Education and Society*, 8(2), 251–267.
- Maloney, M. T., & McCormick, R. E. (1993). An Examination of the Role That Intercollegiate Athletic Participation Plays in Academic Achievement: Athletes' Feats in the Classroom. *The Journal of Human Resources*, 28(3), 555–570.
- Marchant, D. C., Polman, R. C., Clough, P. J., Jackson, J. G., Levy, A. R., & Nicholls, A. R. (2009). Mental toughness: Managerial and age differences. *Journal of Managerial Psychology*, 24(5), 428–437.
- Melnick, M. J., Sabo, D. F., & Vanfossen, B. (1992). Educational effects of interscholastic athletic participation on African–American and Hispanic youth. *Adolescence*, 27(106), 295–308.
- Miller, K. E., Melnick, M. J., Barnes, G. M., Farrell, M. P., & Sabo, D. (2005). Untangling the Links among Athletic Involvement, Gender, Race, and Adolescent Academic Outcomes. *Social Sport Journal*, 22(2), 178–193.
- Müller, A., Bendíková, E., Herpainé Lakó, J., Bácsné Bába, É., Łubkowska, W., & Mroczek, B. (2019). Survey of regular physical activity and socioeconomic status in Hungarian preschool children. *Family Medicine and Primary Care Review*, 21(3), 237–242.
- Nagy J. (2005). Egészségnevelési programok az iskolai egészségfejlesztés szolgálatában. *Magyar Pedagógia*, 105(4), 263–282.
- Pascarella, E. T., & Terenzini, P. T. (2005). *How college affects students?* Vol 2. San Francisco: Jossey–Bass
- Perényi Sz. (2010). On the Fields, in the Stands, in front of TV — Value Orientation of Youth Based on Participation in, and Consumption of Sports. *European Journal for Sport and Society*, 7 (1), 41–51.
- Perényi Sz. (2011). Sportolási szokások — Sportolási esélyek és változástrendek. In Bauer B. & Szabó A. (szerk.): *Arctalan (?) nemzedék. Ifjúság 2000–2010* (pp. 159–184). Budapest: Nemzeti Család– és Szociálpolitikai Intézet.
- Perényi Sz. (2013). Alacsonyan stagnáló mozgástrend: a fizikai inaktivitás újratermelődése. In Székely L. (szerk.): *Magyar Ifjúság 2012* (pp. 229–249). Budapest: Kutatópont.

- Perry–Burney, G. D., & Takyi, B. K. (2002). Self esteem, academic achievement, and moral development among adolescent girls. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 5(2), 15–27.
- Pikó B. (2010). Közösségi hatóképesség és más társas befolyás szerepe a serdülők dohányzásában és alkoholfogyasztásban. In Pikó B. (szerk.): *Védőfaktorok nyomában. A káros szenvedélyek megelőzése és egészségfejlesztés serdülőkorban* (pp. 87–101). Budapest: L'Harmattan – Nemzeti Drogmegelőzési Intézet.
- Pikó B., & Keresztes N. (2007). *Sport, lélek, egészség*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Pot, N., Verbeek, J., van der Zwan, J., & van Hilvoorde, I. (2016). Socialisation into organised sports of young adolescents with a lower socio-economic status. *Sport, Education and Society*, 21(3), 319–338.
- Pusztai G. (2011). *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Pusztai G. (2015). *Pathways to Success in Higher Education*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.
- Rétsági E. (2015). A sport szerepe a szocializációban és a pedagógiában. In Rétsági E. & Laczkó T (szerk.): *A sport társadalmi aspektusai* (pp: 51-61). Pécs: PTE.
- Sallis, J. F., Zakarian, J. M., Hovell, M. F., & Hofstetter, C. R. (1996). Ethnic, socioeconomic, and sex differences in physical activity among adolescents. *Journal of Clinical Epidemiology*, 49(2), 125–134.
- Snyder, E., & Spreitzer, E. (1981). Sport, Education and Schools. In Lüschen, G., Sage, G., & Sfeir, L. (eds.): *Handbook of Social Science of Sport* (pp. 119–146). Champaign: Stipes Pub Llc
- Soos, I., Dizmatsek, I., Ling, J., Ojelabi, A., Simonek, J., Boros–Balint, J., Szabo, P., Szabo, A., & Hamar, P. (2019). Perceived Autonomy Support and Motivation in Young People: A Comparative Investigation of Physical Education and Leisure–Time in Four Countries. *Europe's Journal of Psychology*, 15(3), 509–530.
- Stuij, M. (2015). Habitus and social class: A case study on socialisation into sports and exercise. *Sport, Education and Society*, 20(6), 780–798.
- Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45(1), 89–125.
- Ullrich–French, S., & Smith, A. L. (2009). Social and Motivational Predictors of Continued Youth Sport Participation. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(1), 87–95.
- Uptegrove, T. R., Roscigno, V. J., & Zubrinsky, C. C. (1999). Big Money Collegiate Sports: Racial Concentration, Contradictory Pressures, and Academic Performance. *Social Science Quarterly*, 80(4), 718–737.
- Watt, S. K., & Moore, J. L. (2001). Who are student athletes? *New directions for student services*, 93, 7–18.
- Wiltshire, G., Lee, J., & Williams, O. (2019). Understanding the reproduction of health inequalities: Physical activity, social class and Bourdieu's habitus. *Sport, Education and Society*, 24(3), 226–240.

Ellenőrző kérdések

1. Mutassa be Bourdieu tőke-és habituselméletét a sportra vonatkozóan?
2. Mely szocializációs ágensek miként játszanak szerepet a sportszocializációban?
3. Milyen elméleteket tudna bemutatni a sportolás hatására vonatkozóan az eredményességre?
4. Feladat: nézze meg A szív bajnokai vagy a Carter edző című filmeket, s fogalmazza meg legfontosabb mondanivalóját a fent bemutatott elméletek és kutatási eredmények tükrében!